

ЕСТЕТИЗАЦІЯ НАСИЛЬСТВА У СУЧАСНОМУ КІНОМИСТЕЦТВІ

Беляєв О.С., Варшавський О.П., Дніпропетровський національний університет залізничного транспорту ім. академіка В. Лазаряна

Від біблійних часів насильство є невід'ємною властивістю людського характеру. Розпочавшись з історії Каїна та Авеля, воно наскрізно пронизує усю історію існування людини як виду. І нині воно міцно вкоренилося у світогляд сучасної людини.

Академічний словник дає таке визначення цьому поняттю: «Насильство – суспільне ставлення, в ході якого одні індивіди з допомогою зовнішнього примусу, що становить загрозу життю, підкорюють собі інших, їх здібності, виробничі сили, власність». Проте для широкого кола пересічних людей природи цього явища рідко стає питанням. І хоча зараз існують багато соціальних програм і проєктів спрямованих на приборкання насильства (передусім насильства у сім'ї), в освітніх інститутах це питання глибоко не висвітлюється.

Проблематичність і особливу значущість феномен насильства має тому, що він відсутній у дикій природі, властивий винятково людському єству. Це пов'язано передусім з самоідентифікацією людини і унікальним світоглядом людства, а саме: інтенціональним і варіативним ставленням до іншого, на відміну від безпосереднього тваринного зв'язку «стимул-реакція».

Ключовим у визначенні насильства є вибір сили по відношенню до беззахисного. Явище насильства можна представити у вигляді чотирьох пов'язаних елементів: суб'єкта, об'єкта, сили і мети. Проте для того, щоб вступити у взаємодію з об'єктом, суб'єкт має спочатку вільно спроектувати на нього емоцію чи т.з. «деструктивне начало». Що характерно, світ природи, який самовідтворюється під дією інстинктів, позбавлений обох цих ознак: на відміну від світу людства йому притаманна гармонія міжвидових зв'язків, з якою неможливо поєднати «деструктивне начало». Провідною умовою застосування насильства є беззахисність об'єкта, тобто неможливість протидіяти суб'єкту.

Для етики всіх сучасних культур, які зазнали впливу християнства, характерне моральне засудження явища насильства. Адже у новозавітних Євангеліях утверджується оригінальна концепція «непротівлення злу силою». Однак, у наші часи багато культурних діячів торкаються теми насильства у своїй творчості, досліджують і випробовують його можливості так, ніби воно є припустимим.

Нами був проведений аналіз естетичного переосмислення насильства в кіно, найбільш впливовому мистецтві сучасності. В якості тестових прикладів ми взяли три кінокартини видатних режисерів.

У стрічці «Догвіль» данський режисер Ларс фон Трієр представляє сюжет, в якому звичайні «гарні люди», добропорядні християни з маленькими недоліками поступово приходять до встановлення фактичного рабства у своєму місті. Основою для такої метаморфози стала влада над залежним та чинник безкарності, що випадково на них спали, пробудивши найганебніших риси їхньої душі.

Самовпевненість обивателів, що їх малодушність обов'язково буде прощена, завдяки автору наражається на акт небувалої, можна сказати, ветхозавітної помсти. Ларс фон Трієр, таким чином, реабілітує насильство як справедливу відплату за лицемірство законництва.

Бельгійський режисер Коен Мортен *«Екс-ударник»* розтинає язву на тілі сучасного суспільства – життя його маргінальних верств, змальовує життя низів з усіма характерними для нього рисами: злиденністю, немотивованою жорстокістю, наркозалежністю, безнадійністю і одвічною мрією в одну мить вискочити «з грязі в князі». З позиції головного героя це виглядає як подорож у печерні часи, як картина життя суспільства без норм моралі і етики.

Після психологічного і морального аналізу режисер приходить до висновку, що для більшості представників даної суспільної категорії надія на повернення до цивілізованого світу відсутня. З точки зору автора занепад людства може стати настільки фатально непоправним, що фізичне винищення видається найбільш оптимальним шляхом для розв'язання цієї суспільної проблеми.

Сюжет класичної картини Джима Джармуша *«Мрець»* торкається проблематики зіткнення мирної людини і жорстокого світу. Головний герой, юнак, якого автор називав «подібним до чистого аркушу паперу, на який кожен хоче нанести щось своє», несподівано опиняється віч-на-віч з невблаганним насильством світу, що оголошує на нього гонитву. Світ проти нього виглядає безжальним садистом.

Джармуш ставить свого героя в обставини, що вимагають від нього або боротися, змінюватися і виживати, або залишатися таким, яким його виховали, підкоритися ним і невдовзі загинути. Лише відкинувши все, що формувало його як особистість – суспільну мораль і надію на затишок, а тоді віддавшись природнім інстинктам, герой фільму стає спроможним давати відсіч переслідувачам. Його метаморфоза із тихого і скромного юнака в холоднокровного «чистильника» або морального «санітара» і є фабулою цього художнього твору. Джармуш, таким чином, робить спробу виправдати насильство, якщо воно починає набувати виду витонченого мистецтва.

Висновок. Отже, в сучасному кіномистецтві в останні кілька десятиріч має місце тенденція не тільки моралістично засуджувати прояви насильства, але й водночас його виправдовувати в якості можливого засобу протистояння. Насильство нездоланне, його не можливо ось так просто взяти і викреслити із людського буття. Тож вступаючи в ідейний конфлікт з християнською ідеєю «непротивлення злу силою», кінохудожники шукають шляхи здійснення певної сублімації насильства методом його багаторазового етичного та естетичного опосередкування.